

«Холодноярська республіка у національній політиці пам'яті»

Химченко Катерина Сергіївна
учениця 10 класу
Навчально-виховного комплексу
«Узинська гімназія»

Історична пам'ять є невід'ємним атрибутом національної ідентичності. Вона є усталеним у певній спільноті образом минулого, який поєднує як загальноцивілізаційні особливості історичного процесу, так і власний історичний досвід. Сучасний етап формування національної моделі історичної пам'яті відбувається у надзвичайно складних умовах російської агресії та гібридної війни на Донбасі. Відтак, особливої актуальності для політики національної пам'яті набуває звернення до досвіду боротьби з російською агресією у минулому, поширення знань про цей досвід у широких колах громадськості, об'єднання нації навколо знакових подій української історії. У цьому контексті досвід й потенціал історії Холодноярської республіки набуває особливої значущості.

Мета роботи: дослідити відображення історії Холодноярської республіки в українській історичній пам'яті та розкрити інтерпретації тих подій офіційною владою та громадськістю у різні періоди новітньої історії України.

Досягнення мети дослідження передбачало розв'язання таких завдань:

- проаналізувати формування історичного наративу, пов'язаного з холодноярською організацією 1918 – 1922 рр.;
- визначити етапи формування національної політики пам'яті щодо подій визвольного руху Холодного яру та розкрити їх сутність;
- дослідити комеморативні заходи із відзначення Холодноярської республіки та з'ясувати їх характер.

Об'єктом дослідження є традиції та практики вшанування й культивування історії Холодноярської республіки.

Предметом дослідження є формування образу Холодноярської республіки у національній політиці пам'яті.

Було опрацьовано значний комплекс джерел та літератури, встановлено, що у національній політиці пам'яті щодо подій Холодноярської республіки простежується два етапи. На першому з них, до 2015 року, до культивування тих подій переважно долучалася громадськість. Новий етап у формуванні національної політики пам'яті починається з 2015 р., з ухваленням Закону України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті», до творення історичної пам'яті суспільства все частіше долучаються державні центральні та місцеві органи.

Було досліджено офіційні репрезентації та способи вшанування холодноярських повстанців, з'ясовано особливості сучасного дискурсу «Холодноярської республіки», для якого характерні глорифікація, деяка романтизація, інтерпретація подій в урочистих, героїчних тонах. Деякі комеморативні заходи мають на меті провести яскраву аналогію боротьби проти більшовицько-московського окупанта початку ХХ ст. з боротьбою з російською агресією на Сході України.

Важливим чинником формування історичної пам'яті народу є видання історичної тематики. Вони справляють помітний вплив на формування масових поглядів та конструкторів колективної пам'яті. Після проголошення незалежності України значно зростає інтерес до селянської повстанської боротьби проти радянської влади наприкінці 1910-х – на початку 1920-х рр, в тому числі і до Холодноярської республіки. Розпочинається формування історичного наративу покликаного заповнити інформаційний вакуум, пов'язаний з холодноярською організацією. Якщо у 1930-1980-ті роки тематика холодноярського повстання була представлена головним чином спогадами сучасників, які вийшли друком у діаспорі, то з 1990-х років до наукового обігу було включено велику кількість документів, що стосуються національно-визвольної боротьби українського народу проти радянської окупації, що

суттєво розширило можливості дослідницьких пошуків і стимулювало появу значної кількості історичної літератури. Безперечним лідером за кількістю опублікованих праць, присвячених тематиці холодноряського повстання, є Роман Коваль. Разом з тим, дедалі більше дослідників долучається до вивчення подій, які ще нещодавно були маловідомі навіть фаховим історикам.

Разом з тим, навіть за свідомого витіснення з пам'яті народу достовірних знань про повстанську історію, що відбувалося за тоталітарного радянського режиму, не можна твердити про повне забуття Холодноряської республіки. Так, досвід визвольної боротьби холодноряських повстанців справив потужний вплив на членів ОУН, а у 1944 р. на Волині в структурі УПА існувало окреме з'єднання під назвою «Холодний Яр». Вітання, яке використовувалося в середовищі холодноряських повстанців – «Слава Україні! Україні Слава!» стало гаслом українських борців за незалежність.

На момент проголошення незалежності України, події, пов'язані з холодноряською організацією 1918-1922 рр. залишалися «білою плямою» української історії. І лише зі здобуттям незалежності, починається відродження історичної пам'яті народу про національно значущі події, зокрема про антиколоніальну боротьбу холодноряських повстанців. У формуванні політики пам'яті щодо Холодноряської республіки виразно простежуються два етапи. На першому з них, до 2015 року, до культивування тих подій переважно долучалася громадськість. Так, беззаперечна заслуга у популяризації історії Холодноряської республіки та започаткуванні вшанування повстанців Холодного Яру належить громадському діячу, письменнику Р. Ковалю та створеному ним історичному клубу «Холодний Яр». Зусиллями окремих громадських діячів і організацій було започатковано щорічне вшанування пам'яті повстанців Холодного Яру, створено перші пам'ятні знаки, документальні фільми, кілька циклів авторських радіопередач, видано десятки книг та опубліковано сотні статей, які висвітлюють невідомі сторінки визвольних змагань українського народу. Вагомою подією був вихід роману В.

Шкляра «Чорний ворон», який стимулював інтерес українського читача до визвольного руху кінця 10-х – початку 20-х рр. ХХ ст. Водночас, у державній політиці пам'яті на цьому етапі Холодноярська республіка не займає помітного місця. За винятком окремих звернень до цієї історичної тематики у часи президентства В. Ющенка, це період «забуття» Холодноярської республіки в офіційних репрезентаціях минулого.

Новий етап у формуванні національної політики пам'яті починається з 2015 р., з ухваленням Закону України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті». Холодноярські повстанці отримують офіційний статус «борців за незалежність України», відбувається офіційна реабілітація повстанців, розширюється арсенал комеморативних заходів, до відзначення тих подій все частіше долучаються державні інституції, органи місцевої влади та самоврядування. Так, слід відзначити ювілейну відзнаку «Холодний Яр», запроваджену Черкаською обласною державною адміністрацією, що є першою в Україні відзнакою на честь збройного спротиву ХХ століття, а також рішення Черкаської міської ради про піднімання біля адміністративних будівель прапору Холодноярської республіки у певні дати, пов'язані із визначними подіями національно-визвольної боротьби та вшанування пам'яті Героїв. Символіка Холодноярської республіки стає частиною національної символіки.

Комплекс комеморативних практик, що використовується у національній політиці пам'яті, постійно доповнюється й урізноманітнюється. Окрім традиційного вшанування пам'яті повстанців Холодного яру, яке щорічно проводиться наприкінці квітня, меморіальних мітингів та покладання квітів, відбуваються смолоскипні марші пам'яті, музичні фестивалі, екскурсії, презентації нових книг та фільмів, командні ігри, майстер-класи, постійно розширюється меморіальний простір, пов'язаний з подіями холодноярського повстанського руху. Для сучасного дискурсу «Холодноярської республіки» характерні глорифікація, деяка романтизація, інтерпретація подій в урочистих,

героїчних тонах. Деякі комеморативні заходи мають на меті провести яскраву аналогію боротьби проти більшовицько-московського окупанта початку XX ст. з боротьбою з російською агресією на Сході України. Досвід визвольної боротьби холодноярських повстанців становить величезний виховний потенціал для плекання патріотизму та формування громадянської позиції молодого покоління, що зайвий раз підкреслює його значущість для національної політики пам'яті.